

EYLEM PLANI

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI DÜNYA ZİRVESİ

2018

GİRİŞ

BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi'nin (bundan sonra "İHS Bildirgesi" olarak anılacaktır) yirminci yıldönümünde Paris'te düzenlenen İnsan Hakları Savunucuları Dünya Zirvesi 2018'in katılımcıları bizler, kabul ettiğimiz bu Eylem Planı'nın devletler, ticari işletmeler, finansal kuruluşlar, bağışçılar ve hükümetlerarası kuruluşlar tarafından ivedilikle uygulamaya geçirilmesi gerektiğini bildiririz.

İnsan Hakları Savunucuları Dünya Zirvesi'nin ilki, herkesin –bireysel ve kolektif olarak- insan haklarını savunma hakkının ilk kez tanındığı İHS Bildirgesi'nin kabul edildiği zaman olan Aralık 1998'de gerçekleştirildi. 1998 Zirvesi birçok insan hakları savunucusunun çabalarına yıllar içinde yön vermiş olan bir Eylem Planı'nı kabul etti.

Bugün, hiç şüphesiz ki küresel bağlam farklıdır ve insan haklarının evrenselliği gitgide daha fazla meydan okumayla karşılaşmaktadır. Demokratik değerler tehdit altındadır ve otoriterlik, hesap vermeyen hükümetler ve ticari işletmeler, sistemdeki yozlaşma, eşitsizlik ve ayrımcılık, doğal kaynaklarının aşırı tüketimi, dini ve siyasi aşırıcılığın tümünde artış görülmektedir. İnsan haklarını baltalamaya yönelik ortak bir ideolojik çabayla, sistemli bir baskıyla, insan hakları savunucularının itibarsızlaştırılmasıyla ve sivil toplumdaki eleştirel ve bağımsız seslere açık alanın daraltılmasıyla karşı karşıyayız. Bu saldırıların kapsamı genişlemiş ve kaygı verici bir seviyeye ulaşmıştır. Siyasi liderler toplumsal ve ekonomik şikâyetlerin sebebi olarak koca bir insan topluluğunun tamamını suçlayan zehirli bir söylemi utanmadan yaygınlaştırmaktadır. Bu söylemin kökeninde bazı kişilerin diğerlerinden daha az insan olduğu varsayımı yatmaktadır. Bu "şeytanileştirme politikasına" kendini uzun süredir insan haklarına adanmış ülkelerin insan hakları kavramına gittikçe daha fazla şekilde sırtlarını dönmeleri eşlik etmektedir.

Öte yandan, ancak adalet, özgürlük ve eşitliği –ki bunlar İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin nihai hedefleridir– herkes için ileriye götürebildiğimiz zaman barışa, güvenliğe, haysiyete ve sürdürülebilir kalkınmaya ulaşabiliriz. İnsan haklarını savunmak için duruş gösterenler bu hedefleri gerçekleştirmede rol oynayan asil aktörlerdir. Fakat bunun olabilmesi için, insan hakları savunucularının saygı görmeleri, korunmaları ve hak talebinde bulunmalarının gerçekten mümkün ve güvenli olduğu bir ortamda hareket edebilmeleri gerekir.

Böyle bir ortamın yaratılması herkesin sorumluluğudur. Zirve'de hazır bulunan bizler küresel insan hakları hareketinin bu anlamda sahip olduğu rolün farkındayız. Patriyarkal sistemle, nerede olursa olsun her türlü eşitsizlik ve ayrımcılıkla savaşmaya devam etmeye ve dışlayan, taciz eden ve zulmeden davranışları ve dili ifşa edip ortadan kaldıracığımıza söz veriyoruz. Dayanışma ve destek ağlarını güçlendirmeye ve insan haklarının korunması ve teşvik edilmesine yönelik kolektif ve önleyici stratejilere daha fazla odaklanmaya söz veriyoruz. Çeşitliliğimizi yansıtacak daha kapsayıcı bir hareket oluşturmamızın çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu sebeple, toplumsal cinsiyet odaklı ve kesişimsel bir yaklaşımı entegre etmeye ve kamuoyuyla daha etkili biçimde iletişim kurmaya, tabandan gelen örgütlenmeler ve halk hareketleriyle daha yakın çalışmaya ve insan hakları mücadelesine katılmaları için toplumdaki tüm birey ve toplulukları teşvik etmeye devam edeceğiz.

Öte yandan, iktidar sahibi olanların, devlet ve devlet dışı aktörlerin insan haklarını savunanlar için güvenli ve imkân sağlayıcı bir ortam yaratmaya ön ayak olmaları gerekir. BM İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörü güvenli ve imkân sağlayıcı bir ortamın temel unsurlarını belirlemiştir. Bunlar: kolaylaştırıcı hukuki, kurumsal ve idari bir çerçeve; insan hakları savunucularına yönelik ihlallerde adalete erişim ve cezasızlığın sona ermesi; güçlü ve bağımsız ulusal insan hakları örgütleri; risk altındaki toplulukları göz önüne alan etkili koruma politikaları ve mekanizmaları; kadın insan hakları savunucularına özel ilgi gösterilmesi; insan hakları savunucularının eylemlerine saygı duyan ve bunları destekleyen devlet dışı aktörler; uluslararası insan hakları organlarına güvenli ve açık erişim; güçlü ve dinamik bir insan hakları savunucuları topluluğu.

Bu Eylem Planı, devletler, ticari işletmeler, finansal kuruluşlar, bağışçılar, hükümetlerarası kuruluşlar için insan haklarını savunmada güvenli ve imkân sağlayıcı bir ortamın yanı sıra risk altındaki insan hakları savunucularıyla dahil oldukları topluluk, örgüt ve hareketlerin daha güçlü ve etkili şekilde korunmasını gerçekleştirmede gerekli olduğunu düşündüğümüz başlıca öncelikleri ana hatlarıyla anlatmaktadır. Son yirmi yılda ortaya çıkan başarılar, gelişmeler ve zorluklar üzerinden şekillenen bu öneriler; barışı, adaleti, eşitliği, haysiyeti, iyi yönetimi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada insan haklarını savunanların eylemlerinin olmazsa olmaz olduğuna inanan tüm aktörler için ortak bir zemin sağlamaktadır.

I. DEVLETLERİN EYLEMLERİ

Devletlerin öncelikli yükümlülüğü insan haklarına saygı duymak, korumak ve teşvik etmek ve İHS Beyannamesi'ni hayata geçirmektir. İnsan hakları savunucularına yönelik toplumsal, fiziksel, teknolojik, toplumsal cinsiyet temelli ve hukuki saldırıların boyutu düşünüldüğünde, devletlerin insan haklarının savunulabileceği güvenli ve imkân sağlayıcı bir ortamı teşvik edebilmek için savunucuların olmazsa olmaz rolünü tanımak ve risk altındakileri korumak, ayrıca somut önlemler almak için ayırım yapmadan acilen harekete geçmesi gerekir.

Tüm devletlerin acilen insan hakları savunucuları için güvenli ve imkân sağlayıcı bir ortamı güvence altına alacak ulusal eylem planlarını, onların tam ve etkili katılımıyla birlikte hayata geçirmelerini talep ediyoruz. Bu planlar, öncelikli olarak:

1. Herkesin insan haklarını koruma ve teşvik etme hakkını tanımalı ve savunucuların bu önemli eylemlerini açıkça desteklemeli; barış, adalet, eşitlik, haysiyet, iyi yönetim ve sürdürülebilir kalkınmanın ilerletilmesine katkılarını tanımalıdır. Bunun bir parçası olarak:

a) Çocuklara ve erişkinlere ulaşacak insan hakları programlarının yanı sıra herkesin insan haklarını koruma ve teşvik etme hakkını, insan hakları savunucularının yürüttüğü önlemleri ve İHS Bildirgesi'ni anlatan kamuoyu farkındalık kampanyalarını geliştirmeli ve hayata geçirmelidir.

b) Eşitsizlik, dışlanma ile etnisite ve ırk, dil, din ya da inanış, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyetin ifadesi, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet özellikleri, engellilik, yaş, yer, meslek, uyruk, vatansızlık, göçmenlik durumu veya sınıf temelli ya da her ne sebeple olursa olsun ayrımcılığın birbiriyle kesişen tüm biçimlerinden etkilenen savunucuların karşılaştıkları zorlukları tanımalı ve savunucuların şiddet ve ayrımcılığın olmadığı bir ortamda hareket etmelerini sağlamalıdır;

c) Özellikle, kadınlar ve çok çeşitli cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyetin ifadesi ve LGBTIQ savunucular gibi farklı cinsiyet özelliklerine (SOGIESC¹) sahip savunucuların yanı sıra güvenli ve yasal kürtaj gibi hizmetler dahil olmak üzere cinsel haklar ve üreme hakları, seks işçilerinin insan hakları ve engellilerin hakları, göçmen ve mültecilerin hakları ile yerli halk ve etnik azınlıkların haklarını savunanlara yönelik ayrımcılığın ve toplumsal damgalamanın karşısında, bu savunucuların insan hakları, sosyal içerme, sürdürülebilir kalkınma ve katılımcı demokrasiyi teşvik etmek adına yaptığı hayati katkıları tanıyarak durmalıdır.

d) Tüm insan hakları savunucularına yönelik saldırı, tehdit ve yıldırma çabalarını ayırım yapmadan alenen ve kati surette kınamalı ve savunucuları suçlu, "yabancı ülke temsilcisi," terörist veya aşırı, istenmeyen ya da ahlaki bozuk, güvenliğe ve gelişmeye ya da sözde

---

¹ Ç.N. Cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyetin ifadesi, cinsiyet özelliklerinin İngilizce karşılıkları için kullanılan kısaltma.

geleneksel değerlere karşı bir tehdit olarak nitelemek de dahil olmak üzere, savunuculara yönelik damgalayıcı, suistimal edici, kötüleleyici veya ayrımcı bir dil kullanmaktan kaçınılmalıdır;

e) Üçüncü ülkelerde insan hakları savunucularına karşı ayırım gözetmeksizin desteğini ifade eden devletler buna devam etmeli ve tüm dünya bölgelerindeki devletler savunucuları destekleme yolunda seslerini yükseltmeye teşvik edilmelidir.

2. İnsan haklarının etkili biçimde korunduğu ve ceza, misilleme ya da gözdağı korkusu olmaksızın insan haklarının savunulması ve teşvik edilmesinin mümkün olduğu güvenli ve imkân sağlayan bir ortamı güvence altına almalıdır. Özellikle:

a) İnsan hakları ve çevreye yönelik korumaların olmayışı, araziler, topraklar ve kaynaklara yönelik kolektif haklara saygının olmayışı, marjinalleştirilme ve ayrımcılık, adalete erişimin olmayışı, yolsuzluk, şeffaflık ve demokratik hesap verebilirliğin olmayışı ve cezasızlık dahil olmak üzere savunuculara yönelik tehdit ve saldırıların temelinde yatan sebeplere yönelik gerekli önlemleri hayata geçirmelidir.

b) Kadın savunucular ile LGBTIQ savunucular gibi çeşitli SOGIESC'lere sahip savunuculara ve ve seks işçilerinin, engelli bireylerin, yerli haklar ile etnik azınlıklar ve göçmenlerin haklarını koruyanlara yönelik saldırılar dahil olmak üzere insan hakları savunucularına yönelik tüm tehdit, taciz, gözdağı, gözetleme, fiziksel saldırı ve kriminalize etme çabalarını durdurmalıdır.

c) Bu tür saldırılara yönelik cezasızlığı etrafıca, ivedilikle ve bağımsız yürütülen soruşturmalarda sorumluları adalete teslim ederek ve etkili hukuk yolları ile yeterli tazmini sağlayarak sonlandırmalıdır.

d) Örgütlenme özgürlüğü, barışçıl toplantı ve ifade özgürlüğü haklarıyla ilgili iç hukukun uluslararası insan hakları standartlarıyla tam uyumlu olduğundan ve bu hakların kullanılmasını engellemek yerine kolaylaştırdığından emin olunmalıdır. Bunlar arasında:

I. Yerel ve uluslararası fon kaynaklarına erişime izin verilmesi ve bunun kolaylaştırılması, idari gerekliliklerin külfetli olmamasının sağlanması, uluslararası fon alma durumunda yabancı temsilci olarak kaydolma gerekliliğinin kaldırılması ve enformel toplulukların faaliyetlerine izin verilmesi;

II. devlet görevlilerine siper olan kanunlar dahil olmak üzere hakaretin suç olmaktan çıkarılması, terörizm karşıtı ve tahrik kanunlarında, ayrıca muhbirliği kısıtlayan kanunlarda geniş tanımlardan kaçınılması;

III. ceza hukuku ve idari hukukun kişilerin fikirlerini ifade etmek amacıyla gösterilere katılmasını engelleyecek şekilde ya da iktidar sahiplerine yönelik eleştirilerin bastırılması amacıyla kullanımının durdurulması vardır.

e) Özellikle gözetleme ve iletişimin dinlenmesini düzenleyenler olmak üzere, özel hayatı ihlal eden kanunlar, ulusal güvenlik ve terörizm yasalarının yanı sıra aynı cinsiyetler arasındaki ilişkileri, seks işçiliğini, üreme hakları ve sendika örgütlenmesini suç kılan kanunlar ile trans savunucuları hedefine alan ve kriminalize eden kanunlar dahil olmak üzere insan hakları

savunucuları ve sivil toplumun yasal faaliyetlerini engelleyebilecek tüm kanunlar yürürlükten kaldırılmalı ya da değiştirilmelidir.

f) Halka açık bilgiler ile etkili ve eşit kamusal katılıma erişim için, ulusal kanunlar, kamu politikası ve hükümet girişimleri ile kararları dahil olmak üzere etkili mekanizmalar oluşturulmalı, özellikle alınan kararlardan etkilenen bireyler ve topluluklar olmak üzere insan hakları savunucuları ve sivil toplumun katılımı kolaylaştırılmalı ve desteklenmelidir.

g) Bağımsız insan hakları örgütleri güçlendirilmeli ve bunlara görevlerini etkili bir biçimde yürütülebilmeleri amacıyla, insan hakları savunucularının korunması ve insan haklarını savunma hakkının teşvik edilmesini kapsayan özel bir çalışma yetkisi dahil olmak üzere gerekli insani ve finansal kaynaklar sağlanmalıdır.

h) Adalet sisteminin İHS'leri hedef almak ya da taciz etmek için kullanılmadığından emin olunmalı ve insan haklarını savunmalarından dolayı onlara yönelik suçlama yapmaktan, dava açmaktan ya da idari tedbirlerden kaçınılmalıdır.

i) Uluslararası ve bölgesel mahkemeler ile uluslararası olarak tanınan diğer adli ve yarı-adli organların temel hak ve özgürlüklerin ihlalleriyle ilgili verdiği kararların tam olarak ve ivedilikle uygulandığından emin olunmalıdır.

j) Kolluk kuvvetleri, örneğin savunuculara yönelik saldırıların etraflıca ve duyarlılıkla nasıl araştırılacağı ve insan hakları standartları ve iyi örneklerle uyumlu şekilde gösterilerde güvenliğin nasıl sağlanabileceği üzerine verilecek eğitimler yoluyla insan hakları ve insan hakları savunucularının önemi ve hakları hakkında duyarlı hâle getirilmelidir.

k) İHS Bildirgesi'ni tam olarak yürürlüğe sokmak amacıyla savunucuların tüm çeşitlilikleriyle tanınıp korunmasını güvence altına alacak kanunlar kabul edilip hayata geçirilmelidir. Bu sivil toplum hakkına destek olacak bir ulusal odak noktasını içermelidir. İnsan hakları savunucularının tanınması ve korunmasıyla ilgili kanunları kabul eden devletler kendi örneklerini paylaşmalı, teknik destek sağlamalı ve diğer devletleri benzer kanunları kabul etmeye teşvik etmelidir. Ayrıca kanunun hayata geçirilmesi ve savunucuların durumuyla ilgili düzenli olarak inceleme yapılmalıdır.

l) İHS'ler ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla risk altındaki savunucular için ulusal koruma mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu mekanizmalar önleyici, kolektif, toplumsal cinsiyete duyarlı ve kesişimsel yaklaşımları içermeli, bunlara yeterli düzeyde kaynak sağlanmalı ve savunucuların hedef alınmasının altında yatan temel sebepleri ele alacak donanımda olmalıdır.

m) Savunuculara yönelik bir aşırı şiddet ve öldürme örüntüsü ortaya çıkarsa, 16. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi kapsamındaki taahhütlerle ilintili olarak şiddet konusuna eğilecek özel ulusal eylem planları geliştirilmelidir.

n) Ulusal kalkınma finansman kuruluşlarının ve yatırım planlarının insan haklarının korunması için etkili olacak koşulları benimsemesi ya da dahil etmesi; yerli halkların özgür, önceden alınan ve bilgiye dayalı rızasına saygı duyması ve bunu koruması; kamusal katılıma imkân veren bir

çevreyi kolaylaştırması; savunuculara yönelik misillemelerin değerlendirilme, önlenme ve hafifletilmesinde gerekli özeni göstermesi; bunun yanı sıra imar faaliyetleriyle ilintili zararlara yönelik yasal çözüm yollarını kolaylaştırması sağlanmalıdır.

3. Hem ikili hem çok taraflı dış politika düzeyinde insan hakları savunucuları ve sivil toplum alanını korumak için somut eylemlerde bulunulmalıdır. Bu eylemler arasında şunlar vardır:

a) İnsan hakları savunucularının durumuyla ilgili BM Özel Raportörü ile diğer tematik ve bölgesel uzmanlara süre ve kapsam kısıtlaması olmaksızın ziyaret gerçekleştirmeleri için açık bir davette bulunularak farklı BM ve bölgesel insan hakları mekanizmalarıyla tam işbirliği sağlanmalı ve tutuklu durumdakiler dahil olmak üzere İHS'lerle engel olmaksızın görüşmelerine izin verildiğinden emin olunmalıdır.

b) İnsan hakları savunucularının uluslararası ve bölgesel örgütlerle iletişim ve etkileşime geçmelerinden dolayı onları hedefleyen gözdağı çabaları ve misillemeleri engellemek ve caydırmak adına gerekli tüm önlemler alınmalıdır.

c) Sivil toplum kuruluşlarının hükümetlerarası insan hakları kuruluşlarının çalışmalarına etkili erişimi ve katılımı sağlanmalıdır.

d) İş dünyası ve insan hakları taslak sözleşmesi ve Escazú Anlaşması ("LAÜ'nde Çevre Konularında Bilgiye Erişim, Kamusal Katılım ve Adalet Bölgesel Anlaşması") gibi çevre ve toprak savunucularının üstündeki riski büyük oranda azaltacak uluslararası girişimler desteklenmelidir.

e) Savunucuların korunması dış politikada öncelik hâline getirilmeli; politikalar arasında tutarlılık sağlanmalı ve diplomatik temsilcilere üçüncü ülkelerde insan hakları savunucularını destekleme görevini veren ulusal kılavuz ilkeler çeşitli ülkelerce kabul edilmiş örnekler ışığında benimsenmelidir.

f) Böylesi kılavuz ilkeleri benimseyen devletler diplomatik temsilcilerin uygun şekilde eğitildiğinden ve uygulamanın düzenli şekilde gözden geçirildiğinden emin olmalıdır. Bu devletler ayrıca, insan hakları savunucuları ve sivil toplumun katılımıyla üçüncü ülkelerde bu kılavuz ilkelerle ilgili bilinçlendirme kampanyaları başlatmalıdır.

g) Her zamanki ikamet yerlerinden ayrılmak zorunda bırakılan insan hakları savunucularının vizelerinin hızlı şekilde çıkması sağlanmalıdır. Devletler insan hakları savunucuları için özel olarak kolaylaştırılmış vize prosedürleri oluşturmayı gündemine almalı, bu kişilere uzun süreli çoklu giriş vizeleri sağlamalı ve yerel yetkililer tarafından destek planlarının oluşturulmasını teşvik etmelidir. Devletler ayrıca savunucuların kendi sınırları içinde ve ötesinde serbest dolaşımını sağlamalı ve Mülteci anlaşmaları dahilindeki yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

h) İnsan hakları savunucularına yönelik saldırıların sorumlularına yönelik evrensel bir yargılama yetkisi verecek yasalar benimsenmeli ya da dahil edilmelidir.

i) İnsan hakları savunucularına yönelik keyfi kısıtlamalardan sorumlu olanlara karşı hukuki temel oluşturulmalı ve yaptırım uygulanmalıdır.

j) Merkezi bir ülkede olan ya da o ülkenin yargı yetkisinin alanında bulunan ticari işletmelerin, bu ülke dışındaki faaliyetlerinde gerçekleştirdikleri insan hakları ihlallerinden tümüyle sorumlu tutulmaları sağlanmalıdır.

4. Teknolojik gelişmelerin insan haklarına saygıyı artırması ve insan hakları savunucuları ve sivil toplumu susturma aracı olarak kullanılmamasının güvence altına alınması için düzenlemeler yapılmalıdır. Bunlar arasında şunlar vardır:

a) İzleme ve siber takip ekipmanları, teknolojisi ya da yazılımları dahil olmak üzere iki amaçlı kullanım araçlarının satışı, temini, nakledilmesi ve ihracı düzenlenmelidir; bu malların kullanımlarının insan hakları ihlallerine, özellikle de savunucular ve sivil toplumun yasal faaliyetlerinin gözetlenmesi, engellenmesi ya da kontrol edilmesine sebep olabileceği ülkelere ya da durumlara ticaretinin yapılması kısıtlanmalıdır.

b) Çevrimiçi gizlilik hakkı korunarak ve şifreleme ve anonimliğe yönelik güçlü bir koruma sağlanarak güvenli iletişim güvence altına alınmalı ve kullanımlarına, bilgisayar korsanlığı yoluyla olmak üzere müdahale etmekten kaçınılmalıdır.

c) İnternet “kapama anahtarı” gibi önlemler ya da web sitelerini, özellikle de insan haklarıyla ilgili olanları *denial of service* saldırıları gibi yollarla engelleme ya da kapatma önlemleri dahil olmak üzere çevrimiçi bilgiye erişimin kasıtlı olarak engellenmesi ya da sekteye uğratılması yasaklanmalıdır.

d) Yüz tanıma, kişisel veri toplama sistemleri ve yapay zekâ gibi gelişmekte olan teknolojilerin kullanımının İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde teminat altına alınan haklara tamamıyla saygı göstermesi amacıyla bunların geliştirilmesi ve uygulamasında şeffaflık, denetim ve hesap verebilirliğin sağlanması için açık etik prensipler ve uygun düzenlemeler benimsenmelidir.

II. İŞ DÜNYASININ EYLEMLERİ

Ticari işletmeler, özellikle bu işletmelerin ticari çıkarları, projelerden etkilenen toplulukların sağlıklı ve temiz çevre hakkı, iş ve barınma hakkı ve yerli halkın özgür, önceden alınan ve bilgiye dayalı rıza hakkı gibi temel haklarını kullanımlarıyla çatıştığı zaman, insan hakları savunucularının, topluluk önderlerinin ve onların temsil ettikleri kişilerin zarar görmemesinin sağlanmasında çok önemli bir role sahiptir.

İş dünyasından taleplerimiz şunlardır:

1. İş dünyası, şirketler, onların yan kuruluşları, taşeronları, tedarikçileri ya da iş ortaklarının faaliyetlerinden etkilenen, insan hakları savunucuları dahil olmak üzere bireyler ve toplulukların insan haklarına saygı gösterilmesini güvence altına almak için BM İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeler'de belirtilenler de dahil olmak üzere, insan haklarına gerekli özeni gösterecek güçlü, şeffaf ve etkili süreçleri uygulamalı ve desteklemelidir. Toplumsal cinsiyet temelli etki değerlendirmeleri özel olarak ticari faaliyetlerine karşı çıkabilecek insan hakları savunucuları üzerindeki potansiyel riskleri kapsamalı, genelde orantısız ölçüde etkilenen kadın savunucular üstünde doğan etkilere özel dikkat sarf edilmelidir.

2. İster şirket çalışanları, özel güvenlik şirketleri, yükleniciler ya da şirketle bağı olan diğer kişi veya kuruluşlar tarafından ister ticari çıkarları korumak için hareket eden güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilmiş olsun, şirketin projelerine karşı çıkan ya da bunlarla ilgili fikrini belirten savunuculara karşı gösterilen şiddet eylemleri, tehditler ya da gözdağı eylemlerine yönelik bir sıfır tolerans politikası benimsenmelidir. Bu tür olayların gerçekleşmesi durumunda devlet yetkililerine soruşturma açma ve savunucuları koruma konusunda etkili eylemlerde bulunmaları için baskıda bulunulmalı; bu tür eylemlerin devam etmesi durumunda projenin uygulaması savunucular için güvenli bir çevre sağlanana kadar ertelenmelidir.

3. İnsan hakları savunucuları ve sivil toplumun oynadığı önemli rolle ilgili kamuya açıklamalar yapılmalı, bu kişilere yönelik saldırı, tehdit ve gözdağı eylemleri kamuoyunun önünde kınanmalı ve itibarlarını sarsacak, onları kötüleyecek, ayrımcılığa maruz bırakacak ya da damgalayacak açıklamalar yapmaktan ya da görüşler belirtmekten kaçınılmalıdır.

4. Etkilenen toplulukların, özellikle de yerli halkın özgür, önceden alınan ve bilgiye dayalı rızasını alma ilkesine riayet edilmeli ve insan hakları savunucuları ve yerel topluluklarla proje planlamasının ve uygulamasının hayati aşamalarında anlamlı istişareler ve toplantılar gerçekleştirilmeli ve ticari projelere dair, insan hakları üzerindeki potansiyel etkileri dahil olmak üzere, tüm alakalı bilgiler insan hakları savunucuları için erişilebilir olan tüm biçim ve dillerde en baştan paylaşılmalıdır. Etkilenecek topluluklarla yürütülen istişarelerin sonuçlarıyla ilgili nasıl eyleme geçileceği kamuya paylaşılmalıdır.

5. İHS'lerin, ticari faaliyetlerden etkilenen topluluklara verdikleri destekten ötürü gördükleri tüm saldırı, tehdit ya da gözdağının soruşturulmasında devlet yetkilileriyle tam işbirliği gösterilmelidir.

6. Ürünleri topluluk forumu, sosyal medya ağı ve benzeri alan işlevi gösteren bilgi ve iletişim teknolojileri şirketleri, insan hakları savunucularının uluslararası insan hakları hukuku tarafından teminat altına alınan ifade özgürlüğü ve diğer haklarının tam anlamıyla korunmasını güvence altına almak amacıyla, politikalarını kullanıcıların taciz, özel hayat ihlali, karalama ve tehdit olayları için şeffaf ve etkili şikâyet ve telafi mekanizmalarına erişimine imkân sağlamak da dahil olmak üzere gözden geçirmelidir.

III. FİNANSAL KURULUŞLARIN EYLEMLERİ

Son dönemde insan hakları savunucularının yatırım projeleri bağlamında trajik şekilde katledilmeleri, bu tür projeleri finanse eden finansal kuruluşların sorumluluğunu, aynı zamanda çok sayıdaki kuruluşun bu projelerinden doğan toplumsal çatışmalarla başa çıkmada ne kadar yetersiz kaldığını gündeme getirdi.

İster hükümete bağlı ister hükümetlerarası ya da hükümet dışı olsun, tüm finansal kuruluşlardan taleplerimiz şunlardır:

1. Misillemelere karşı sıfır tolerans göstermek ve misillemeye dair riskleri belirleme ve azaltmaya yönelik insan hakları özeninin gösterilmesini zorunlu kılmak dahil olmak üzere insan hakları politika taahhüdünde bulunulmalıdır. Bu, insan hakları savunucuları ve kamusal katılıma imkân sağlayacak bir ortamın ve imar faaliyetlerine katılmaları, bu faaliyeti incelemeleri ya da eleştirmeleri sebebiyle ya da bu faaliyetlerle ilgili gerçek ya da sahip oldukları düşünülen fikirlerinden dolayı özel olarak bireyler, gruplar ve topluluklar için doğacak potansiyel risklerin bir değerlendirmesini içermelidir.

2. Portfolyolar insan hakları savunucularıyla ilintili riskler açısından taranmalı ve projelerle ilgili potansiyel çatışmaların erken aşamada belirlenmesi için erken uyarı sistemleri oluşturulmalı ve etkili olacak hafifletici önlemler devreye sokulmalıdır.

3. Projelerin yerli halkların özgür, önceden alınan ve bilgiye dayalı rızasını ve diğer toplulukların iyi niyete dayalı kapsamlı topluluk desteğini aldığı ve bunu devam ettirdiği bağımsız olarak doğrulanmalıdır. İstişare süreçlerinin anlamlı ilerlediği ve gözdağı ve baskı olmaksızın gerçekleştirildiği bağımsız olarak doğrulanmalıdır. İstişareler için insan hakları savunucuları temel paydaş olarak belirlenmelidir.

4. İnsan hakları savunucularına imar faaliyetleri bağlamında yapılan tehdit ve saldırılara cevap vermek için, devam eden riskin bir değerlendirmesini yapmak ve savunucu için kabul edilebilir bir yanıt planını geliştirmek üzere tehdit ve saldırıların hedefleriyle ve herhangi bir referans örgütle yapılacak bir istişareyi de içerecek bir protokol benimsenmelidir. Muhtemel yanıt tedbirleri arasında gelecekte doğabilecek yeni zararları engellemek ve azaltmak amacıyla gerekli önlemleri alması için müşteriye yönergeler gönderilmesi, savunuculara verilen zararı soruşturmak ve onları korumak için etkili adımlar atması konusunda devlet yetkililerine baskı yapılması, kamuoyuna savunucu lehinde açıklamalar yapılması, borç veren diğer taraflar üzerinde nüfuz, yaptırım ve uygunluk tedbirlerinin kullanılması ve fonların savunucular için güvenli bir ortam sağlanana kadar askıya alınması yer almalıdır.

5. Tüm proje sözleşmelerine insan haklarına saygıyı zorunlu kılacak ve misillemeyi önleyecek tedbirlerin yanı sıra kamu sektörü kredisi olması durumunda misillemelerin soruşturulma ve yargılanmasını zorunlu kılacak anlaşma hükümleri eklenmelidir. Akdin ihlali ivedi bir soruşturma ve sözleşmenin potansiyel olarak hükümsüz olması, men edilme ve diğer yaptırımlara neden olmalıdır.

6. Projeler misilleme riskleriyle ilgili sistemli olarak izlenmeli ve toplulukların misilleme korkusu olmaksızın, proje seviyesindeki şikâyet mekanizmalarının yanı sıra finansal kuruluşlar bünyesinde, yargı dışı şikâyet mekanizmaları için BM Kılavuz İlkeleri'nde belirtilen etkililik kriterini karşılayan bağımsız hesap verme mekanizmalarına erişimleri güvence altına alınmalıdır.

7. Araştırma, ödünç verme politikaları, kamuya yapılan açıklamalar ve teknik destekte imar faaliyetlerine güvenli ve anlamlı kamusal katılım imkânı tanıyan ortamın ve insan hakları ile insan hakları savunucularının sürdürülebilir kalkınmada, özellikle en marjinalize ve kırılgan olanları kalkındırmada oynadığı olumlu rolün altı çizilmelidir.

IV. BAĞIŞÇILARIN EYLEMLERİ (HÜKÜMET VE ÖZEL)

Hem hükümete bağlı hem de özel bağışçılardan taleplerimiz şunlardır:

1. Ayrılan kaynaklar, savunucular ve sivil toplum alanını susturmak isteyenlerce ayrılan kayda değer kaynaklarla ölçülecek ve İHS'lerin çalışmaları ve örgütlerinin güçlenmesi için ayrılan fonları etkilemeyecek şekilde, İHS'lerin korunması, sivil alanın korunması ve imkân sağlayan bir ortamın yaratılması için önemli ölçüde artırılmalıdır.

2. Fon tekliflerinde, desteğe ihtiyacı olan savunucuların etnisite ve ırk, dil, din ya da inanç, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyetin ifadesi, cinsel yönelim, cinsiyet, cinsiyet özellikleri, engellilik, yaş, yer, meslek, uyruk, vatansızlık, göçmenlik durumu ve sınıf dahil olmak üzere birbiriyle kesişen kimlik ve bağlamları dikkate alınmalıdır.

3. Birçok ülkede uluslararası kaynakların fonlarına erişimde yaşanan kısıtlamalardaki artış göz önüne alınarak, sivil toplumun özellikle sesi gitgide daha da fazla kısılmaya çalışılan marjinalleşmiş kesimleri dahil olmak üzere, insan hakları savunucularına finansal desteğin ulaşmasının güvence altına alınması için alternatif ve esnek stratejiler keşfedilmeli ve hükümetlerin fonları yalnızca kendi kanalları aracılığıyla ulaşılabilir kılma çabalarına karşı çıkılmalıdır.

4. Özellikle risk altındaki topluluklar ve savunmasız gruplar tarafından öncülük edilenler olmak üzere, sivil toplum öncülüğünde halihazırda var olan koruma girişimleri ve ağlarına destek sağlanmalı ve özellikle böyle girişimlerin olmadığı ülkelerde yeni koruma girişimlerinin başlatılması teşvik edilmelidir. Yer değiştirme dahil olmak üzere tüm koruma faaliyetleri için kaynak ayrılması gerekirken, ülke içi desteği güvence altına alan sistemlere öncelik verilmelidir.

5. Koruma girişimlerine verilecek desteğin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla, hem anlık hem de acil güvenlik ihtiyaçlarının yanı sıra kriz sonrası destek, kurumsal güçlendirme, bakmakla yükümlü olunan kimseler için destek ve yeri değiştirilen savunucuların geri dönüşü dahil olmak üzere dayanıklılığı artırmaya yönelik uzun vadeli destekleri kapsadığından emin olunmalıdır.

6. Teklif çağrıları ve raporlama gereklilikleri hibe alanlar üzerindeki idari yükü en aza indirmek amacıyla sadeleştirilmeli ve başvurma imkânı olan savunucu havuzu genişletilmelidir. Tabandan gelen gruplar ve hareketler dahil olmak üzere yasal kaydı olmayan oluşumların kaynaklara doğrudan ya da aracılar yoluyla ulaşabildiğinden emin olunmalıdır.

7. İnsan haklarını geliştirmek için çalışan örgütler, gruplar ve hareketlerin sürdürülebilirliğinin ve dayanıklılığının artırılması amacıyla, hibe alanlara temel işletme giderleri, yeterli çalışan sayısı ile eğitimler ve beceri artırmaya yönelik yatırımlar dahil olmak üzere birçok yıla yayılan genel destek verilmelidir.

8. Hibe alanlar, başvurdukları projelerde güvenlikle ilgili doğabilecek sonuçları göz önüne almaları ve bu tür riskleri azaltmak amacıyla korumaya yönelik bütçe ayırmaları için teşvik edilmelidir.

9. Savunucularla iletişime geçen ekip üyelerinin dijital güvenlik konusunda eğitildiğinden emin olunmalı ve güvenli iletişim yollarını kullanmaları konusunda savunucular teşvik edilmelidir.

10. Hibe alanlar, çalışma bağlamlarından ve faaliyetlerinden doğabilecek psikososyal yansımaları göz önüne almaları ve ekip üyelerine, gönüllülere, işbirliği yaptıkları kişilere ve aile üyelerine verilecek psikososyal desteği içerecek bütçe kalemlerini dahil etmeleri için teşvik edilmelidir .

11. Daralan sivil alanlar bağlamı dikkate alındığında, sivil toplumun parçalanmasına karşı koyma stratejisi olarak, savunucular arasında değişim, tartışma ve karşılıklı desteği sağlayacak alanları yaratmak amacıyla *networking* ve bir araya gelmeye yönelik destek sağlanmalıdır.

12. İnsan hakları savunucularıyla değişen politik ve toplumsal gerçeklikler ve bunların insan hakları öncelikleri üzerindeki etkileriyle ilgili düzenli istişareler düzenlenmelidir.

V. HÜKÜMETLERARASI ÖRGÜTLERİN EYLEMLERİ

İnsan haklarının korunması, bunlara saygı gösterilmesi ve teşvik edilmesi Birleşmiş Milletler ile Amerikan Devletleri Örgütü, Afrika Birliği, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi, Arap Birliği, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği ve bağlı yapıları gibi bölgesel hükümetlerarası örgütler ile Demokrasiler Topluluğu, Açık Yönetim Ortaklığı ve Madencilik Sanayi Şeffaflık Girişimi gibi diğer hükümetlerarası girişimlerin temel ilkeleri arasındadır. Bundan dolayı bu örgüt ve girişimler, insan haklarının gerçekleştirilmesinde temel bir rol oynamakta ve insan hakları savunucularına kaygılarını uluslararası toplulukla paylaşabilmeleri, ulusal ve uluslararası düzeyde seslerini duyurabilmeleri ve hesapverebilirlik talepleri için temel bir forum ve platform sunmaktadır.

Hükümetlerarası örgütlerden, ister politik ister teknik ya da uzmanlaşmış yapıları aracılığıyla olsun, taleplerimiz şunlardır:

1. Kadın insan hakları savunucuları, LGBTIQ savunucular gibi çok çeşitli SOGIESC'lere sahip savunucular, yerli halkın haklarını savunanlar, göçmen haklarını savunanlar ve diğer marjinalize edilmiş insan hakları savunucuları dahil olmak üzere, her insanın bireysel ya da diğer kişilerle birlikte İHS Bildirgesi'ne uygun olarak insan haklarını savunma ve teşvik etme hakkı olduğu tekrar tasdik edilmelidir.
2. İnsan hakları savunucuları tarafından yürütülen faaliyetlerin olmazsa olmaz rolü ve meşruiyetine dair kamuya tekrar tekrar açıklamalarda bulunmaya devam edilmeli ve savunucuları koruması için tasarlanan sistemlerin hızı ve etkililiği hem örgüt merkezinde hem de ülke çapında artırılmalıdır.
3. Savunucuların korunmasıyla ilgili olarak normatif çerçevelerde 1998'den bu yana gerçekleşen gelişmeler değerlendirilmeli ve İHS Bildirgesi'nde yer alan normlar daha da gelişkin bir koruma sağlayabilmek amacıyla geliştirilmeli ve derinleştirilmelidir.
4. Eşitsizliğin yanı sıra etnisite ve ırk, dil, din ya da inanış, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyetin ifadesi, cinsel yönelim, cinsiyet, cinsiyet özellikleri, engellilik, yaş, yer, meslek, uyruk, vatansızlık, göçmenlik durumu ve sınıf temelli ya da her ne sebeple olursa olsun ayrımcılığın birbiriyle kesişen tüm biçimlerinden etkilenen savunuculara özel olarak dikkat edilerek, devletlerin insan hakları savunucularının korunmasına dair yükümlülüklerini hayata geçişi izlenmelidir.
5. Uluslararası ve bölgesel mekanizmalarla iletişim ve etkileşime geçen insan hakları savunucularına yönelik gözdağı ve misilleme eylemlerini önlemek ve bunların üzerine gitmek için politikalar oluşturulmalı ve mekanizmalar güçlendirilmeli ve savunuculardan alınan bu çok önemli bilgilerin onları risk altında bırakmadığından emin olunmalıdır.
6. Çalışmalarında, özellikle yerli halkın hakkını savunanlar, kadın insan hakları savunucuları, LGBTIQ savunucular gibi çok çeşitli SOGIESC'lere sahip savunucular ile diğer marjinalize edilmiş savunucular olmak üzere insan hakları savunucularının durumuna öncelik vermeli, resmi

oturumlarda insan hakları savunucularıyla ilgili daimi bir gündem yaratmalı ve konuyu, insan haklarıyla doğrudan ilgili olmayabilecek toplantılara da dahil ederek ana akımlaştırmalıdır.

7. İnsan hakları mekanizmalarıyla işbirliği yapmayan üyelere yönelik yaptırımları içerecek bir sistem tasarlanmalı ve savunucuların hedefi olduğu aşırı şiddet örüntülerine sahip devletlerin insan hakları organlarının üyeliğine seçilebilir olmadığından emin olunmalıdır.

8. İnsan hakları savunucularının insan hakları ve gelişimiyle ilgili uluslararası toplantılara herhangi bir misilleme olmaksızın erişimi ve burada seslerini duyurabilme imkânı güvence altına alınmalıdır. Bu yolda, savunucular ve bağlı oldukları örgütlerin resmi oturumlara yeterli konuşma zamanına sahip şekilde resmi olarak katkıda bulunmaları sağlanmalı; çalıştıkları konularla ilgili herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmaksızın, resmi katılımları için gözlemci statüsünün (ya da eşleniğinin) verilmesi sağlanmalıdır.

9. İHS'lere yönelik daha iyi bir korumanın sağlanmasına yardımcı olması ve faaliyetlerini sürdürmeleri için imkân sağlayacak ortamların teşviki amacıyla İHS'ler ve sivil toplum temsilcilerinin ilgili yönetim ve danışma kurullarına dahil olmaları sağlanmalıdır.

10. Kadın insan hakları savunucuları, LGBTIQ savunucular gibi çok çeşitli SOGIESC'lere sahip savunucular, yerli halkın haklarını savunanlar, göçmen haklarını savunanlar ve ilgili görev alanlarında ayrımcılık ve dışlanmayla karşılaşan diğer tüm insan hakları savunucuları dahil olmak üzere çok çeşitli gruplarla sistemli ve düzenli olarak proaktif ve anlamlı istişareler gerçekleştirilmeli ve deneyimleri, karşılaştıkları zorluklar, stratejileri ve önerileri tematik raporlar ve açıklamalara entegre edilmelidir.

11. Örgütün, yalnızca ilgili yapıları ve uzmanlarınca değil, en üst düzeyinde de insan hakları savunucularının korunmasına ve yaptıkları çalışmaların vazgeçilmez niteliğinin teşvik edilmesine öncelik verildiğinden emin olunmalıdır.

Bu eylem planı Paris'te 29-30-31 Ekim 2018 tarihlerinde sekiz uluslararası insan hakları örgütünden oluşan bir koalisyonun himayesi altında dünya çapında 30'dan fazla insan hakları örgütü ve ağla istişare edilerek gerçekleştirilen İnsan Hakları Savunucuları Dünya Zirvesi 2018'in katılımcıları tarafından kabul edilmiştir.

www.hrdworldsummit.org